

Когнітивно-нарративний підхід до аналізу міфопоетичного простору сучасних австралійських прозових текстів (на матеріалі роману Джульєт Марільєр “Daughter of the Forest”)

А. І. Горшкова

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна
Corresponding author. E-mail: aloise.alice@gmail.com

Paper received 02.04.20; Accepted for publication 19.04.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2020-226VIII68-03>

Анотація. Об'єктом дослідження є міфопоетика австралійської художньої прози у когнітивно-нарративному вимірі. Предметом – лінгвонарративні засоби вираження міфопоетики в сучасній австралійській художній прозі. Матеріалом дослідження слугує художній текст роману Джульєт Марільєр “Daughter of the Forest”.

Ключові слова: міфопоетика, нарратив, наратор, етно-архетипні образи, сучасний англомовний прозовий текст.

Вступ. В контексті сучасних досліджень у галузі лінгвістики безперечним є тезис стосовно нових відчутних тенденцій у вивченні художнього мовобуття, оскільки, аналізуючи процес текстотворення як особливу соціально-культурну гру, абстрактний і уявний авторський «світ ідей» логічно трансформується за певним нарративним сценарієм у світ реалістичний і конкретний [11, с. 394]. Результатом цієї трансформації є те, що естетика й філософія епохи рефлектується на суб'єктивні мовотворчі пошуки сучасних письменників, обумовлюючи вибір окремих нарративних стратегій і тактик у побудові оповідної реальності.

З огляду на підвищений інтерес до художнього текстотворення, а також розробку типології нарративної організації тексту, в лінгвістичній традиції кінця ХХ – початку ХХІ століть формується нова галузь наукових знань, що досліджує мову художньої літератури, лінгвістика нарративу [9, с.18], яка вивчає основні тенденції форматування оповідання в плані організації семантичної і граматичної категорій. Об'єктом нашого дослідження є міфопоетика австралійської художньої прози у когнітивно-нарративному вимірі. Предметом – лінгвонарративні засоби вираження міфопоетики в сучасній австралійській художній прозі. Матеріалом дослідження слугує художній текст роману Джульєт Марільєр “Daughter of Forest”.

Огляд теоретичного підґрунтя. Сучасна лінгво-нарратологія, що орієнтована в останні роки на дискурс-аналіз (В.А. Андреева, К.А. Андреева, І. А. Бехта, О.М. Крижовецкая, Л.В. Татару), знаходиться в стадії активного методологічного переформатування і пошуку нових методик і напрямів в інтерпретації художнього тексту, враховуючи при цьому досягнення попередніх епох. При цьому визначення терміна «нарратологія» в сучасній лінгвістичній науці характеризується багатозначністю і є не повністю дослідженим.

Ян Мейстер у дослідженні “Narratology as Discipline: A Case for Conceptual Fundamentalism” пропонує визначити нарратологію як систему наукових практик для дослідження властивостей тієї об'єктної зони, яка називається нарративом, та додає, що претензії на дисциплінарний статус не дозволять нарратології ізолюватися. Адже як дисципліна гуманітарна, вона повинна встановити понятійні зв'язки з іншими системами наукових практик. Зокрема, дуже важливо визначити методоло-

гічні межі між нарратологією і суміжними ділянками знань [10, с. 32; 15, с. 57].

За визначенням Вольфа Шміда, нарратологія – це «теорія повісткування». На відміну від традиційних типологій, що відносяться більш-менш виключно до жанрів роману чи оповідання і обмежуються областю художньої літератури, нарратологія, прагне до відкриття загальних структур всіляких «нарративів», тобто оповідних творів будь-якого жанру і будь-якої функціональності. Об'єктом нарратології учений визначає побудову нарративних творів [12, с. 9, 11].

В рамках традиційної нарратології вжито спроби підняття методів лінгвістики вище рівня головного об'єкта та лінгвістичного аналізу, поширивши на розповідь методи аналізу лінгвістичного висловлювання. Інакше кажучи, граматичні методи аналізу дієслівних форм переносяться на нарратологічний аналіз текстів. Для структурного підходу характерна впевненість в можливості суворого наукового вивчення нарративу переважно лінгвістичними засобами, зосередженість на формально-синтаксичних характеристиках. Структурний аналіз націлений на інтерпретацію змісту під дією науки про форми. Структурна модель опису нарративних текстів доповнюється тезисом про мову як про принципову умову знання і мислення, переважний спосіб внесення в світ змісту. В цьому випадку нарратологія визнається семіотичною дисципліною, яка розширює розуміння тексту на всі знакові системи.

Тенденції розвитку сучасного знання, які проявляються в інтердисциплінарному впливі, «відкритості» назустріч одне одному різних наукових систем, висунули на перший план питання продуціювання і сприйняття дискурсу. Контекстуалістська нарратологія на відміну від класичної, формалістської зосереджує увагу на тексті як складовій частині процесу комунікації, представляє текст як складний семіотичний об'єкт, орієнтований на сприйняття. Тут виникає необхідність врахування контексту спілкування, тобто різноманіття зв'язків тексту з соціальними і культурними обставинами його породження і функціонування, що визначають інтерпретативні стратегії, смислові моменти повісткування.

Спроби пояснити шляхи розвитку різноманітних форм знання через визнання їх нарративної природи розглядаються при лінгвокультурологічному підході до дослідження повісткувань. З цієї точки зору нарратив є

мовним знаком, що зберігає, відтворює і транслірує культурні установки народу [1, с. 43 – 44].

Одним з центральних понять при вивченні художнього тексту виступає «наратор», тобто той, від особи якого ведеться розповідь, через кого головним чином передається картина світу, закладена в тексті. М. Я. Блох в зв'язку з цим зазначає, що наратор «виконує функцію центрального орієнтира в художньому тексті, який будується в залежності від його займенникової форми, яка взаємодіє з усією лексико-семантичною системою тексту» [4, с. 216]. Наратор може виступати або в якості персонажа-оповідача, або автора-оповідача.

За визначенням М. Легкого, наратор – мовно-стилістичний епіцентр викладу. Це — особа фіктивна, вигадана автором, похідна від його свідомості [7, с. 10].

Таким чином, наратор є ключовою фігурою, яка веде повідування і стає для читача основним джерелом інформації, викладаючи події так, як вважає за потрібне, виходячи зі своїх уявлень про картину світу.

В постмодерністських теоріях міф і наратив почали розглядати як способи існування тексту в самому широкому розумінні. Спільними для міфу і наративу, для багатьох дослідників дослідників (Р.Барта, К.Бремона, К.Леві-Строас, Ю.Лотмана, В.Проппа, П.Рікера, М.Бахтіна, Б.Гаспарова, Е.Падучева, В.Шміда та ін.) є такі їх характеристики, як метафоричність, символічність, образність, тобто міф і наратив спираються на метафоричну теорію істини.

За слушним спостереженням М.Еліаде, «міф, як і символи, які він використовує, завжди присутній у психічній діяльності: він лише змінює зовнішній вигляд і замасковує свої функції» [5, с. 128].

Художній простір новітньої світової і сучасної англomовної прози, зокрема, ознаменувався відновленням інтересу до міфу вже з кінця ХХ століття. У сучасних дослідженнях українських лінгвістів розкриваються проблеми міфопоетики, в яких міфологічний простір розглядається як форма організації лінгвокультурної інформації. Міфопоетика, в свою чергу, вивчає способи художнього освоєння та трансформації міфу, міфологічних образів і мотивів, розглядає різні принципи введення архаїко-міфологічних елементів в текст, їх функціонування в творчості різних художників [3, с. 9].

В контексті дослідження доцільним є визначення поняття «міфопоетики» Л.І. Белеховою, під яким розуміємо наявні в художньому тексті архаїчні уявлення й судження про світовий устрій, міфологічні мотиви й сюжети, опредметнені в наративній структурі художнього тексту, які разом відбивають своєрідність міфопоетичної картини світу [2, с. 7].

У своїй роботі “The harmony within” (1989), Р. Гайн, визначаючи фундаментальною рисою сучасної прози міфологізм, пояснює його наступним чином: «Міф (і міфологічний сюжет) допомагає людині інтуїтивно осягнути те, що приховано від його сприйняття у повсякденному житті» [13, с. 12]. Р. Гайн переконалий, що письменники, що створюють в своїх творах власний міф чи реконструюють вже відомі міфологічні системи, «слідують в своїй творчості слідом за Платоном, чий міфи представляли собою спроби пояснення його філософських концепцій» [13, с. 17].

Використання міфологічних мотивів і сюжетів стало й однією з характерних особливостей художніх текстів сучасних австралійських письменників.

Лінгвостилістичні засоби в міфопоетичному наративі художнього тексту “Daughter of the Forest” Джульєт Марільєр. Варто зазначити, що «австралійська література» є поняттям комплексним. Українська науковиця Галина Рис зазначає, що дуже часто австралійці зараховують до власної літератури твори, написані англійською мовою на території їхнього материка. Таким чином сюди входить література нащадків британських та голландських колонізаторів, література нащадків аборигенів та література новоприбулих іммігрантів [8]. Низка прозових творів, що написані австралійськими письменниками в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, стосується місць за межами Австралії, оскільки письменники звертаються в більшості своїй, до своїх родових коренів, багато письменників стали справді «інтернаціональними». Письменники різного етнічного походження обирають різні місця для свого діалогу.

Особливу увагу привертає до себе творчість сучасних австралійських авторок романів у жанрі історичного фентезі, яких Кім Уїлкінс називає у своїй статті “the league of Australian women fantasy writers” [18].

Однією із яскравих представниць цієї літературної «ліги» є Джульєт Марільєр – авторка численних циклів романів, дії яких відбуваються у часи давньої героїчної Ірландії, коли на її землях проживали племена кельтів. Письменниця має новозеландське походження. У романах Марільєр поєднуються історична белетристика, фольклорне фентезі, любовний роман і сімейна драма. Настільки сильні сторони повідування як фольклор і історія відображають її невичерпний інтерес до обох областей. Проте, її твори чітко сфокусовані на людських взаєминах і пригодах окремих персонажів. Джульєт член спільноти друїдів ОБОД (Ордену Бардів, Оватів і Друїдів) духовні теми, як правило, знаходять відображення в її історії, а взаємини людей зі світом природи відіграють дуже важливу, знакову роль.

Постмодерністський художній текст її авторства “Daughter of the Forest” яскраво відображає міфологічну свідомість давнього народу, і слугує матеріалом дослідження.

Роман “Daughter of the Forest” заснований на легенді «Діти Ліра», що є частиною міфологічного циклу ірландської літератури [16]. Ця легенда відома з писемних джерел XVII—XVIII століть, зокрема, з двох рукописів, що зберігаються в Національній бібліотеці Шотландії в Единбурзі. Варто зазначити, що саме в кінці XIX — на початку ХХ століть легенда «Діти Ліра» була розтиражована в численних англomовних збірках казок [17].

Джульєт Марільєр інтерпретувала у своєму романі «Daughter of the Forest» сюжет міфу, переосмисливши і проаналізувавши попередній міфологічний досвід ірландського народу. При цьому письменниця повністю змінює імена головних героїв, але обирає добирає їх таким чином, щоб вони мали автентичне кельтське походження і переносить події у вигадану місцевість Sevenwaters (прим. – далі Семиводдя).

Повістування протягом усього тексту роману ведеться від імені Сорчі (Sorcha), яка розповідає свою власну історію в якій і фігурує в ролі головної героїні.

Сорча є сьомою дитиною ірландського лорда Колума (Colum) правителя Семиводдя, майже повністю виховується її шістьма старшими братами, оскільки батько ігнорує її, звинувачуючи свою єдину доньку в смерті дружини при її народженні.

В Колума з'являється нова дружина, леді Оона (Lady Oonagh), яка через ревнощі хоче зачарувати і знищити Сорчу та її братів, Сорча встигає втекти до чарівного лісу, однак, братів Оона перетворює на шістьох лебедів. Далі сюжетний поворот роману в багатьох аспектах збігається із легендою «Діти Ліра»: перебуваючи у лісі, Сорча дізнається від його жителів, Чарівного Народу (Fair Folk), що якщо вона зможе зіткати шість сорочок із зірчатої рослини (starwort), залишаючись абсолютно мовчазною допоки не буде зіткана остання, вона може звільнити своїх братів від чарів злої мачухи Оони.

Досліджуючи міфопоетику художній тексту роману у руслі когнітивно-нарративного підходу, перше на що вочевидь варто звернути увагу, це повістування від першої особи однини, яке переконує читача у достовірності зображеного, оскільки за допомогою наратора скорочується дистанція між автором і читачем, що створює ключову відмінність від першоджерела історії і загалом легенд, де має місце колективна творчість і відсутність автора як такого.

Сорча, в ролі головної і єдиної нараторки, досить часто вживає паралельні конструкції, які сприяють логічному та чіткому викладу думок і відтворюють правдиве минуле поданої історії:

(1) *For there were three of them who were warriors, committed to the cause, quick to pursue vengeance in blood' and there were three who would always seek first to arbitrate, to mend, to fight their battles with words, not with blows* [14, c. 262].

(2) *There were two shirts stored away and the third was half sewn. From my cave, I watched the path of the sun and I saw the gradual ripening of the berries, and I believed my brothers would come any evening now. Perhaps tonight. There were swans on the lake, some with half-grown children; out there somewhere, maybe Conor watched me with human sight as he drifted in his cloak of white* [14, c. 360].

(3) *There were long pale hands in the water, and faces with wide-set eyes, and hair like fringed weed, gray and green and blue. There were tails with jewel-bright scales* [14, c. 394].

Правдивість повістування оповідачки характеризується вживанням таких минулих нарративних часів, зокрема, Past Simple та Past Perfect Simple:

(1) I didn't think I'd be very good at dealing with that.

(2) The Lady of the Forest had ordered him to make sure I wasn't hurt again [14, c. 467].

Звернення нараторки до читача реалізуються імпліцитно і думка щодо подій підкреслюється завдяки вставним конструкціям:

(1) He was a year older than me and made the most of what little authority that gave him. *You could understand it, I suppose* [14, c. 3].

(2) That, *I suppose*, was his one indulgence [14, c. 11].

(3) *At least I think he did; he knew about the boy, and he never stopped me* [14, c.101]. (4) *When you were in trouble, you could find your way in these places* [14, c.103].

Важливою характеристикою нарративу даного тексту є також те, що повістування ведеться з модальності думки, коли наратор виступає як інстанція, суб'єктивно оцінює події, і для цього використовує такі лінгвістичні засоби, як маркери впевненості чи невпевненості (it seemed, maybe, surely, to have (no) idea), оцінні прикметники, прислівники (wonderful, terrible, fortunately, unfortunately, hopefully та ін.):

(1) I was quite pleased with this speech – *unfortunately* my hands were shaking with nerves, and I thrust them into the pockets of my apron [14, c. 173].

(2) They would not waste time seeking me, they would *more likely* be relieved at losing their unexpected burden [c. 408].

(3) *Maybe* she was the one I knew, now again part of the dark world's fabric [14, c.119].

Варто зазначити, що присутність подібних модальностей у тексті не веде до полеміки, різноголосиці, а навпаки, утворює цілісне уявлення про зображений світ.

Хоча суб'єктивна форма викладу є домінуючою у тексті, однак вона чергується із фрагментами об'єктивного повістування, оскільки автор прагне зобразити внутрішній світ навколишніх персонажів:

(1) He was a man of solid build and stern appearance, and everything about him spoke of discipline. He dressed plainly; still, there was something about him that told you, instantly, that he was a leader [14, c. 10].

(2) Her face was impassive. If there were any expression, it was slight disapproval [14, c. 389].

Розглядаючи міфопоетику художнього тексту як сукупність етно-архетипних образів, на матеріалі проаналізованих фрагментів тексту можемо стверджувати, що наскрізним архетипним образом у тексті є образ wheel, який символізує собою початок і завершення людського життя. Цей архетипний образ має також відображення у кельтському Колесі року, що являло собою цикл вісьмох головних сезонних і аграрних святкувань року:

(1) He was at one with himself and with the great *wheel* of being. They say the spirit does not leave the body, not fully, until the third morning after death [14, c.78].

(2) A good death. The *wheel* turns, and returns. I thought of Liam's tale of our mother, slipping away from the world, calmly bidding her sons farewell [14, c. 733].

В нарративній структурі тексту головним мотивом виступає міфологічний мотив перетворення, трансформації. В кельтській міфології із перетворенням у лебедів ми можемо зустрітись не тільки в легенді «Діти Ліра», але й міфі про сон Енгуса, де кохана головного героя частину свого існування проводить в образі лебедя, а потім і він, слідом за нею перетворюється в білокрилого птаха [6].

Висновки та подальші перспективи дослідження. Отже, сучасні наративи художньої австралійської прози взаємодіють і інтерпретують міфи світових культур і являють собою штучно сконструйовані міфологічні наративи. На відміну від міфу досліджений текст має такі нарративні характеристики як: лінійність часу, наявність наратора, штучно утвореного героя і персонажів

і подій із ними пов'язаних, сюжет є історичним, а не космологічним. Авторка роману звертається до етно-архетипного образу Колеса (wheel), що є відображенням кельтського світосприйняття та звертається до традиційного мотиву перетворення.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому розширенні корпусу етно-архетипних образів і мотивів у наративі сучасного художнього тексту авторства Джульєт Марільєр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алешанова И. В. Нарративность: определение понятия // Известия Волгоградского государственного педагогического университета 2006. № 3. С. 43-47.
2. Белехова Л.И. Мифопоэтика американской поэзии: архетипы та архетипные словесные образы / Лингвокогнитивная поэтология: коллективная монография. Херсон: Издавательский дом «Гельветика», 2018. 316 с.
3. Беликова Е.В. Мифопоэтика романа Г. Мелвилла "Моби Дик, или Белый Кит": автореф. дис. к. филол. наук: 10.01.03. Омск: ОГПУ, 2004. 235 с.
4. Блох М. Я., Сергеева Ю.М. Внутренняя речь (языковой строй и функциональная природа). М.: ЭРА, 2009. 308 с.
5. Еліаде М. Міфи, сновидіння і містерії / Мірча Еліаде // Священне і мирське; Міфи, сновидіння і містерії; Мефістофель і андрогін; Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання; [пер. з нім., фр., англ. Г.Кьорян, В.Сахно]. К.: Основи, 2001. С. 117-301.
6. Кельтская мифология [Е. ресурс]. – Режим доступа: http://world-of-legends.ru/keltika/legends_keltika/id1613
7. Легкий М. З. Формы художнего викладу в малій прозі Івана Франка: автореф. дис. ... канд. филолог. наук: спец. 10.01.01 – українська література / І. Микола Зіновійович Легкий. – Львів, 1997. 17 с.
8. Львівська газета «Ратуса». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ratusha.lviv.ua/index.php?dn=news&to=art&id=4939>
9. Падушева Е.В. Семантические исследования. Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива / Елена Викторовна Падушева. М.: Школа "Языки русской культуры", 1996. 464 с.
10. Папуша І. Що таке наратологія? (огляд концепцій) [Текст] / І. Папуша // Наративні виміри літератури. Матеріали між-

- народної конференції знатології. Тернопіль, Україна, 23-24 жовтня 2003 р. / Упор. Папуша І.В. // StudiaMethodologica. Випуск 16. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2005. С. 29 – 46.
11. Прието А. Нарративное произведение / Антонио Прието "Морфология романа" // Семиотика. – М.: Радуга, 1983. С. 370 – 399.
12. Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры, 2003. 312 с. (Studia philologica).
13. Hein R. The harmony within. The spiritual vision of George MacDonald / R. Hein. – Eureka: Sunrise Books Publishers, 1989. 163 p.
14. Marillier, J. The Sevenwaters Trilogy. Book 1: Daughter of the forest. – Tor Books; 1st edition. 2002. 560 p.
15. Meister J.Ch. Narratology as Discipline: A Case for Conceptual Fundamentalism // What is Narratology: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory. Edited by Tom Kindt and Hans-Harald Muller. – Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 55 – 73.
16. The fate of the children of Lir. Notes and References. [Electronic resource]. – Access Mode: <https://www.sacred-texts.com/neu/celt/mcft/mcft21.htm>
17. The violent death of the children of Lir [E. source]. – Access Mode: https://www.vanhamel.nl/codecs/Oidheadh_chloinne_Lir#Sources.
18. Wilkins K. The League of Australian Women Fantasy Writers: A Short History [E. source]. – Access Mode: <http://www.unboundworlds.com/2018/02/the-league-of-australian-women-fantasy-writers-a-short-history/>

REFERENCES

1. Aleshanova I.V. Narrativity: definition of a concept // Bulletin of the Volgograd State Pedagogical University 2006. No. 3. P. 43-47.
2. Belekhova L.I. The mythology of American poetry: archetypes and archetypal verbal images / Linguistic poetry: collective monograph. Kherson: Vidavniy chiy dim "Helvetica", 2018. 316 p.
3. Belikova E.V. Mythopoetics of G. Melville's novel "Moby Dick, or White Whale": abstract of dissertation for philological sciences: 10.01.03. Omsk: OGPU, 2004. 235 p.
4. Bloch M. Ya., Sergeeva Yu.M. Inner speech (linguistic structure and functional nature). Moscow: ERA, 2009. 308 p.
5. Eliade M. Mths, a dream and a misteries / Mircha Eliade // The Holy World; Myths, dream and misteries; Mefistofel i androgini; Occultism, feudalism and cultural similarity. – Kyiv.: Osnovy, 2001. P. 117-301.
6. Celtic mythology [E. source]. – Access mode: http://world-of-legends.ru/keltika/legends_keltika/id1613
7. Legkiy M. Z. Form of the artistic exposition in the small prose of Ivan Franko: author. dis. of PhD in Philology: special. 10.01.01 - Ukrainian literature / Mykola Legkiy. – Lviv, 1997. 17 p.
8. Lviv newspaper "Ratusha". [E. source] – Access mode: <http://ratusha.lviv.ua/index.php?dn=news&to=art&id=4939>
9. Paducheva E.V. Semantic research. Semantics of time and type in Russian. The semantics of narrative / Elena Paducheva. – Moscow.: School "Languages of Russian Culture", 1996. 464 p.
10. Papusha I. What is a narratology? (looking around the concept) [Text] / I. Papusha // Narrative dimensions of the literature. Materials of the International Conference of Znatology. // Studia Methodologica. Edition 16. Ternopil: TNPU, 2005. P. 29 – 46.
11. Prieto A. Narrative work / Antonio Prieto "Morphology of the novel" // Semiotics. – M.: Rainbow, 1983. S. 370 - 399.
12. Schmid V. Narratology. – Moscow: Languages of Slavic Culture, 2003. 312 p. (Studia philologica).

Cognitive and narrative approach to the analysis of the mythopoetical space of the modern Australian prose texts (on the material of Juliet Marillier's novel "Daughter of the Forest")

A. Horshkova

Abstract. The object of the research is Australian prose mythopoetics in cognitive and narrative dimension. The subject is represented by the linguistic and narrative means of mythopoetics integration into the Australian prose. The material of the investigation is a literary text of Juliet Marillier's novel "Daughter of Forest".

Keywords: *mythology, narrative, narrator, ethno-archetypal images, modern English prose text.*